

Civic
Engagement
Project.

آپارتاید جنسیتی در افغانستان

برگه آموزشی

چیستی آپارتاید جنسیتی

آپارتاید جنسیتی زمانی رخ می‌دهد که یک سیستم حکومتی عمداً برای سرکوب، تبعیض و انقیاد سیستماتیک یک گروه یا گروه‌های خاص جنسیتی طراحی شود و به گروه حاکم اجازه دهد تا سلطه خود را حفظ کند و از انقیاد گروه‌های دیگر سود ببرد. این رویکرد شامل قوانین، مقررات، سیاست‌ها و شیوه‌هایی است که به دنبال نهادینه‌سازی نظام سلطه جنسیتی هستند. در کشورهای مانند افغانستان و ایران، این ستم نهادینه برای حفظ نفوذ مردان و حکومت بر زنان شکل گرفته است.

آپارتاید نژادی در آفریقای جنوبی

آپارتاید، اصطلاحی است که عمیقاً در تاریخ استعماری آفریقای جنوبی ریشه دارد. این واژه به دوره‌ای از تبعیض و انقیاد نژادی توسط دولت اشاره می‌کند که از سال ۱۹۴۸ تا اوایل دهه ۱۹۹۰ ادامه داشت. در این دوره، نژاد رنگه (به خصوص سیاه‌پوستان) با یک سلسله قوانین، سیاست‌ها و اعمال تبعیض‌آمیز و ظالمانه روبرو شدند که حقوق و آزادی‌های آنها را محدود می‌کرد. رژیم مذکور جوامع را از هم جدا کرد، جنبش‌ها را محدود ساخت تا تسلط اقلیت سفیدپوست بر اکثریت سیاه‌پوست را در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی حفظ کند.

جنایت آپارتاید در سال ۱۹۹۶ توسط سازمان ملل، در سال ۱۹۷۳ توسط کنوانسیون بین‌المللی سرکوب و مجازات جنایت آپارتاید و در سال ۱۹۸۴ توسط شورای امنیت به رسمیت شناخته شد. این کنوانسیون، دولت‌ها را موظف کرد قوانین ضد آپارتاید وضع کنند و صلاحیت قضایی جهانی را به رسمیت بشناسند. بعدها، اساسنامه محکمه جزایی بین‌المللی «روم» در سال ۱۹۹۸ آپارتاید را زیر عنوان جنایت علیه بشریت به حیث «اعمال غیرانسانی که با هدف برقراری و حفظ سلطه یک گروه نژادی بر گروه نژادی دیگر و سرکوب سیستماتیک آنها انجام می‌شود». همچنان کمیسیون حقوق بین‌الملل در سال ۲۰۰۱ آپارتاید را به عنوان جنایت علیه بشریت تعریف کرد. این به رسمیت شناسی بین‌المللی، به بسیج تلاش‌های حقوقی و سیاسی برای پایان دادن به آپارتاید در آفریقای جنوبی کمک کرد.

تدوین و قانون‌گذاری آپارتاید جنسیتی

زنان افغانستان و متحدان بین‌المللی آنها، مدت‌هاست که خواستار به رسمیت شناسی آپارتاید جنسیتی شده‌اند. از زمان حاکمیت اول طالبان از سال ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱ در افغانستان، سازمان‌های حقوق بشری و نهادهای بین‌المللی خواستار جرم‌گذاری آپارتاید جنسیتی به عنوان یک جنایت بین‌المللی شده‌اند. این مطالبه ریشه در دفاع تاریخی دارد؛ از جمله شهادت در محاکم و کمپاین جهانی حقوق بشر زنان در سال ۱۹۹۸. عبدالفتاح عامور، گزارش‌گر ویژه سازمان ملل متحد، در جنوری ۱۹۹۹ در مورد رفع عدم تحمل و همه اشکال تبعیض بر اساس مذهب یا عقیده، اظهار داشت که طالبان «در حقیقت یک سیستم آپارتاید را در رابطه با زنان معرفی کرده‌اند».

طرز العمل‌های ویژه سازمان ملل متحد و دیگر کارشناسان این سازمان، در طول سال‌های اخیر با تایید کاربرد مفهوم آپارتاید جنسیتی در افغانستان، از درخواست‌های شان برای توسعه ابزارها و استانداردهای جدید که مفهوم آپارتاید جنسیتی را به رسمیت می‌شناسند، حمایت کرده‌اند.

جرم‌انگاری آپارتاید جنسیتی به عنوان یک جرم بین‌المللی می‌تواند راهکارهای پیگیری پرونده‌های قضایی را در سطح جهانی باز کند. اصل صلاحیت قضایی جهانی در حقوق بین‌الملل به دولت‌ها اجازه می‌دهد که بدون توجه به محل ارتکاب جرم و صرف‌نظر از ملیت متهم یا قربانی، کشور محل سکونت، یا هر رابطه دیگری، صلاحیت جزایی در مورد متهم را اعمال کنند. این اصل عمده‌تاً برای جنایاتی چون نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت، و جنایات جنگی اعمال می‌شود که تأثیرات بر جامعه بین‌المللی تأثیر بسیار منفی می‌گذارند.

شناسایی آپارتاید جنسیتی در افغانستان

پس از تسلط طالبان در ماه آگست سال ۲۰۲۱ میلادی، حقوق اساسی و بشری زنان در افغانستان به صورت قانونی و سیستماتیک سلب شده است. رژیم طالبان طیفی از مکانیسم‌های حکومتی و کنترلی را به کار گرفته که نه تنها زنان را تحت سلطه و انقیاد قرار داده، بلکه موجب انسانیت‌زدایی آنان نیز شده است. این ستم سرکوبگرانه برای حفظ رژیم طالبان اساسی است؛ زیرا از یکسو پایه‌های ایدئولوژیک آنان را تقویت کرده و از سوی دیگر مقاومت سازمان‌یافته در برابر کنترل و ستم آنان را تضعیف می‌کند. ساختار حکومت طالبان بر فلسفه کنترل و رویکرد از بالا به پایین استوار است.

از زمان به قدرت رسیدن طالبان، بیش از ۱۴۰ فرمان صادر شده که ۸۵ فرمان آن بصورت خاص حقوق زنان را محدود ساخته است. این تعداد فرمان‌ها به مراتب بیشتر از دستوراتی است که سایر بخش‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

افغانستان امروز تنها کشوری در جهان است که در آن تمام حقوق اساسی بشر به طور قانونی از زنان سلب شده است. این محدودیت‌ها تمامی جنبه‌های زندگی زنان، از جمله حق تحصیل، حق اشتغال، آزادی اعتراض جنبش‌ها، آزادی گشت و گذار زنان، آزادی بیان، دسترسی به خدمات بهداشتی و کمکی، و حتی حق اعتراض را تحت الشعاع قرار داده‌اند. فعالیت‌های فرهنگی مانند شرکت در ورزش، رفتن به پارک‌ها یا حتی حضور در سالن‌های زیبایی نیز ممنوع شده است.

طالبان به صورت سیستماتیک تمامی نهادها، قوانین، سیاست‌ها و سازوکارهای موجودی را که برای کاهش خشونت علیه زنان طراحی شده بود، نابود کرده‌اند. به طور مشخص، قانون منع خشونت علیه زنان که در سال ۲۰۰۹ برای حمایت از آنان در برابر سوءاستفاده‌هایی مانند ازدواج اجباری تصویب شده بود، طالبان آنرا حذف کردند. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، کمیسیون محو خشونت علیه زنان، سرپناه‌ها و خانه‌های امن برای زنان قربانی خشونت، برنامه‌های حمایت و توانمندسازی جامعه مدنی، و سازمان‌های تحت رهبری زنان نیز از بین برده شده‌اند. حتی زنانی که برای رهایی از خشونت خانگی به سرپناه‌ها پناه برده بودند، به زندان منتقل شده‌اند.

عدم دسترسی زنان به عدالت (زنان بی هیچ پشتیبانی ی تنها گذاشته شده اند)

زنان افغانستان به طور کامل از دستیابی به عدالت محروم شده‌اند. در ساختار جدید حکومتی طالبان، «اداره دادستانی کل/لوی ثارنوالی» به «اداره کل نظارت و پیگیری مصوبات و فرامین» تغییر نام داده است. این تغییر ساختار نقش بسزایی در کاهش حقوق زنان داشته است. محدودیت‌ها و قوانین اعمال‌شده روز به روز سختگیرانه‌تر و خشن‌تر شده‌اند.

اجرای این فرامین طالبان می‌تواند به خشونت، بازداشت، زندان یا حتی مرگ زنان منجر شود. طی دو سال گذشته، زنانی که در برابر این سیاست‌ها مقاومت کرده‌اند با یورش به خانه‌ها، بازداشت‌های خودسرانه، زندان، تجاوز گروهی،

شکنجه‌های شدید و حتی مرگ مواجه شده‌اند. برخی از زنان توسط طالبان به قتل رسیده و اجساد آنان در انتظار عمومی/ به عنوان مایه عبرت برای دیگران به نمایش گذاشته شده‌اند تا از این طریق دیگران را از اعتراض و مقاومت بازدارند.

سیاست‌ها و اقدامات طالبان نشان‌دهنده نظام حکومتی و مکانیسم‌های کنترلی‌ای است که به صورت سیستماتیک زنان را انسانیت‌زدایی کرده و به حاشیه رانده است. این احکام و اجراهای آن‌ها فراتر از اظهارات لفظی است و مستقیماً موجب سرکوب زنان در تمامی جنبه‌های زندگی‌شان می‌شود.

فرصت‌های بالقوه برای تدوین و قانون‌گذاری آپارتاید جنسیتی در حقوق بین‌الملل

کمیته حقوقی مجمع عمومی سازمان ملل متحد، که به عنوان کمیته ششم نیز شناخته می‌شود، در حال حاضر روی موضوع پیش‌نویس یک معاهده برای مقابله با جنایات علیه بشریت کار می‌کند. این پیش‌نویس شامل جرم «آپارتاید نژادی» است و می‌تواند زمینه‌ای برای گسترش این تعریف و شامل کردن جرم «آپارتاید جنسیتی» باشد.

اصلاحیه زیر (بصورت برجسته) برای تعریف «جرم آپارتاید» در بند ۲(۲)(ه) پیش‌نویس کنوانسیون جنایات علیه بشریت، پیشنهاد می‌شود:

«جرم آپارتاید به معنای اعمال غیرانسانی با ماهیتی مشابه آنچه در بند ۱ ذکر شده است، که در چارچوب یک رژیم نهادینه‌شده از ستم و سلطه سیستماتیک یک گروه نژادی بر گروه نژادی دیگر یا یک گروه جنسیتی بر گروه جنسیتی دیگر صورت می‌گیرد، و به هدف حفظ آن رژیم انجام می‌شود.»

پیشرفت‌ها:

تلاش‌ها برای به رسمیت شناختن آپارتاید جنسیتی به عنوان یک جرم علیه بشریت در حال افزایش است.

- آنتونیو گوترش، دبیر کل سازمان ملل متحد، و سیما باحث، مدیر اجرایی سازمان زنان ملل متحد، وضعیت افغانستان را به عنوان «آپارتاید جنسیتی» شناسایی کرده‌اند. سیما باحث از اعضای شورای امنیت خواسته است از فرآیندهای بین‌دولتی برای به رسمیت شناسایی آپارتاید جنسیتی در خصوص تبعیض علیه زنان و دختران در حقوق بین‌الملل حمایت کنند.

- به تاریخ ۱۹ جون، ریچارد بنت، گزارشگر ویژه حقوق بشر سازمان ملل در افغانستان، و گروه کاری سازمان ملل در زمینه تبعیض علیه زنان و دختران، خواستار شناسایی آپارتاید جنسیتی به عنوان یک جرم تحت قوانین بین‌المللی شدند که از این پیشنهاد حمایت جهانی قوی‌ای به عمل آمد.

- به تاریخ ۱۴ اگست، گروهی از کارشناسان مستقل که شامل تمامی رویه‌های ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل بودند، در یک بیانیه مشترک برای قانونی کردن آپارتاید جنسیتی تلاش نمودند که مورد تأیید جهانی قرار گرفت.

- در تاریخ ۱ سپتامبر ۲۰۲۳، گروهی از کارشناسان سازمان ملل شامل جاوید رحمان، گزارشگر ویژه سازمان ملل در زمینه آزادی عقیده و بیان، گزارشگر ویژه سازمان ملل در زمینه حقوق فرهنگی، و گروه کاری سازمان ملل در زمینه تبعیض علیه زنان و دختران، اعلام کردند که لایحه حجاب در ایران می‌تواند به عنوان آپارتاید جنسیتی تلقی شود
- در فبروری ۲۰۲۴، گروه کاری سازمان ملل در مورد تبعیض علیه زنان و دختران خواستار گنجاندن آپارتاید جنسیتی در معاهده احتمالی جنایات علیه بشریت شد. تاکنون، ۹ کشور (از جمله استرالیا، برزیل، کانادا، ایالات متحده، و اتریش) حمایت خود را از این پیشنهاد اعلام کرده‌اند.
- در جلسه بعدی کمیته ششم در اکتوبر ۲۰۲۴، کشورها درباره پیشنهاد گنجاندن آپارتاید جنسیتی تحت عنوان «معاهده جنایات علیه بشریت» در مذاکرات معاهده بحث خواهند کرد. در این میان، جلب حمایت بین‌المللی برای معاهده پیشنهادی حیاتی خواهد بود. این بدان معنا است که بررسی آپارتاید جنسیتی به احتمال زیاد در سوابق معاهده پیشرو ثبت شده است.

چه مسیرهای دیگر فراتر از کنوانسیون جنایات علیه بشریت وجود خواهد داشت؟

تدوین سازوکارهای مستقل برای شناسایی و مقابله با آپارتاید جنسیتی

پیامدهای به رسمیت شناسی آپارتاید جنسیتی

- پاسخگویی بالقوه: مقامات رژیم‌های نهادینه/ دیفکتو آپارتاید جنسیتی (مانند طالبان) پاسخگوی اقدامات خود خواهند بود.
- آگاهی جهانی: رسمیت یافتن این جرم باعث افزایش آگاهی جهانی و فشار برای تغییر می‌شود.
- تعهد اعضای سازمان ملل: کشورهای عضو سازمان ملل موظف به اقدام برای پیشگیری، مجازات و عدم مشارکت در آپارتاید جنسیتی خواهند بود.
- تقویت تحریم‌ها: این شناسایی می‌تواند به اعمال تحریم‌های هدفمندتر و مؤثرتر کمک کند.
- قابلیت پیگرد قانونی: کشورهای عضو می‌توانند اقدامات قضایی و اداری را برای محاکمه عاملان آپارتاید جنسیتی اجرایی کنند.
- پذیرش آپارتاید جنسیتی اطمینان می‌دهد که تعاملات ما با طالبان به‌طور دقیق و اصولی نظارت شود و از هرگونه عادی‌سازی یا شناسایی بدون بررسی کامل جلوگیری شود. این امر به ایجاد لایه اضافی از دقت لازم، مشابه مسئولیت‌های کشور سوم، کمک خواهد کرد.
- افزایش آگاهی و فشار: این اقدام به افزایش آگاهی عمومی، فشار بر کشورها و معرفی قوانین جدیدی که خشونت مبتنی بر جنسیت را جرم‌انگاری می‌کنند و چارچوب قانونی برای پاسخگویی به متخلفان فراهم می‌آورد، منجر خواهد شد.
- مجازات بین‌المللی: این اقدام امکان می‌دهد که هر طرفی بتواند از سازمان ملل درخواست کند تا اقداماتی بر اساس منشور برای پیشگیری از جرم آپارتاید انجام دهد.

چگونه می‌توانید مشارکت کنید؟

1. آموزش و آگاهی: درباره آپارتاید جنسیتی مطالعه کنید و آگاهی خود را افزایش دهید.
2. پیوستن به کمپین‌ها: به کمپین‌های مبارزه با آپارتاید جنسیتی بپیوندید و طومارهای مرتبط را امضا کنید.
<https://endgenderapartheid.today>
3. ایجاد شبکه حمایت: با دیگران درباره این موضوع صحبت کنید و حمایت‌های بیشتری جلب کنید.

راهکارهای عملی برای پیشبرد به رسمیت شناختن آپارتاید جنسیتی در سطح بین‌المللی

1. به دولت خود نامه بنویسید: با ارسال نامه یا ایمیل به دولت خود، خواستار حمایت آن‌ها از به رسمیت شناختن آپارتاید جنسیتی به عنوان یک جنایت بین‌المللی شوید. در نامه‌تان تأکید کنید که این اقدام می‌تواند نقض‌های جدی حقوق زنان را مورد رسیدگی قانونی قرار داده و از برابری جنسیتی و پاسخگویی مسئولین این جنایات حمایت کند.
2. راهاندازی گفت‌وگوی ملی: با برقراری ارتباط با پارلمان‌های کشور محل زندگی‌تان، آن‌ها را به شرکت در این کارزار دعوت کنید. تأکید کنید که به رسمیت شناختن آپارتاید جنسیتی و تدوین قوانینی در این زمینه می‌تواند نقطه عطفی برای مقابله با این جنایت سیستماتیک باشد.
3. همکاری با فعالان جامعه مدنی: در این برهه حساس مذاکرات سازمان ملل، با فعالان حقوق بشر و جامعه مدنی همکاری کنید تا پیامدهای آپارتاید جنسیتی را برجسته سازید و بر کشورهای عضو سازمان ملل برای گنجاندن این موضوع در معاهده جنایات علیه بشریت فشار آورید.
4. سازماندهی بحث‌ها و میزگردها: در محل‌های عمومی مانند کتابخانه‌ها، نهادهای مدنی و جوامع محلی میزگردها و بحث‌هایی در مورد آپارتاید جنسیتی ترتیب دهید. از کارشناسان حوزه حقوق بین‌الملل و فعالان حقوق زنان برای سخنرانی و آموزش استفاده کنید.
5. تعامل با سازمان‌های حقوق بشری: با سازمان‌های مدنی و اتاق‌های فکر تماس گرفته و برای حمایت از کارزار جهانی علیه آپارتاید جنسیتی تلاش کنید. این همکاری‌ها می‌تواند به ارتقای آگاهی عمومی و تقویت حمایت‌های بین‌المللی کمک کند. همکاری شما می‌تواند صدای زنان قربانی آپارتاید جنسیتی را تقویت کرده و به تغییرات قانونی و اجتماعی معناداری منجر شود.

هشتگ‌ها:

#EndGenderApartheidToday

منابع:

1. گزارش مشترک توسط نماینده ویژه افغانستان (SR) و گروه کاری در مورد تبعیض علیه زنان (WGDAW) که به بحث درباره آپارتاید جنسیتی (GA) پرداخته و ابزارها و استانداردهای جدیدی را توصیه می‌کند.
2. کمپین آپارتاید جنسیتی: <https://endgenderapartheid.today>
3. مستندات حقوقی کمپین پایان آپارتاید جنسیتی: <https://shorturl.at/Jaol8>
4. بیانیه‌های عمومی: بیوند/ لینک بیانیه‌های دبیر کل سازمان ملل و کمیسیون عالی حقوق بشر در مورد آپارتاید جنسیتی: <https://shorturl.at/vkXVW>
5. مقاله پر و فسونر کریمه بنونه: بیوند/ لینک مقاله: <https://shorturl.at/Ht06N>
6. مقاله میترامهران، توجیه شناسایی آپارتاید جنسیتی: <https://shorturl.at/Ht06N>
7. برگه اطلاعات مرکز عدالت جهانی درباره پیمان جرم علیه بشریت: https://www.globaljusticecenter.net/files/20230727_CAHTreaty_Factsheet_updated.pdf (https://www.globaljusticecenter.net/files/20230727_CAHTreaty_Factsheet_updated.pdf)